

Eva SVITAČOVÁ, Daniela HREHOVÁ

PODNIKATEĽSKÁ ETIKA

NITRA 2016

Názov: Podnikateľská etika

Autori: Mgr. Eva SVITAČOVÁ, PhD. (8,74 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta ekonomiky a manažmentu
Katedra spoločenských vied

PhDr. Daniela HREHOVÁ, PhD. (3,96 AH)
Technická univerzita v Košiciach
Katedra spoločenských vied

Recenzenti: doc. PhDr. Vladimír MANDA, CSc.

doc. PaedDr. Igor LOMNICKÝ, PhD.

Schválil rektor Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre
dňa 7. 3. 2016 ako vysokoškolskú učebnicu pre študentov SPU v Nitre.

© Eva Svitačová, Daniela Hrehová

ISBN 978-80-552-1487-0

OBSAH

1. ETIKA, ETICKÉ KATEGÓRIE, ROZDELENIE ETIKY	9
1.1 PREDMET ETIKY, ZÁKLADNÉ POJMY A KATEGÓRIE ETIKY	9
1.2 NIEKTORÉ SÚČASNÉ ETICKÉ TEÓRIE	14
1.3 ROZDELENIE ETIKY	21
1.3.1 PODNIKATEĽSKÁ ETIKA AKO APLIKOVANÁ ETIKA	23
1.4 ZHRNUTIE	25
2. VÝCHODISKÁ PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	27
2.1 NIEKTORÉ ZDROJE PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	27
2.2 CHÁPANIE RACIONALITY V TRHOVOM HOSPODÁRSTVE	37
2.2.1 NOVÁ PARADIGMA EKONOMICKÉHO MYSLENIA A PARADIGMA KONZUMU A EKONOMICKÉHO RASTU	41
2.3 HOSPODÁRSTVO A JEHO ÚČELY	43
2.4 ETICKÉ ASPEKTY TRHU A NIEKTORÉ SLABINY TRHU	45
2.4.1 NEDOSTATKY, NEDOKONALOSTI ČI SLABINY TRHU	49
2.5 ETICKÉ IMPLIKÁCIE ZÁKLADNÝCH OTÁZOK HOSPODÁRSKEHO PORIADKU	57
2.6 ZHRNUTIE	60
3. VÝZVY PRE PODNIKATEĽSKÚ ETIKU A JEJ VZNIK	62
3.1 DÔVODY UVAŽOVANIA O ETIKE V EKONOMIKE	62
3.1.1 VZŤAH SOCIÁLNEJ A EKONOMICKEJ SFÉRY SPOLOČNOSTI	62
3.2 ETIKA A EKONOMIKA	63
3.3 NIEKTORÉ KONKRÉTNE VÝZVY PRE PODNIKATEĽSKÚ ETIKU	66
3.4 VZNIK A PREDMET PODNIKATEĽSKEJ ETIKY, PODNIKATEĽSKÁ ETIKA AKO NORMATÍVNA ETIKA A INTEGRAČNÁ VEDNÁ DISCIPLÍNA	70
3.4.1 VZNIK PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	70
3.4.2 PREDMET PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	71
3.4.3 PODNIKATEĽSKÁ ETIKA AKO NORMATÍVNA ETIKA A INTEGRAČNÁ VEDNÁ DISCIPLÍNA	73
3.5 ZISK – JEDEN Z HLAVNÝCH PROBLÉMOV PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	75
3.6 ZHRNUTIE	81
4. ÚROVNE SKÚMANIA PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	82
4.1 MAKROÚROVEŇ PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	83
4.1.1 ETICKÉ PROBLÉMY NA MAKROÚROVNI	83
4.2 MEZOÚROVEŇ PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	84
4.2.1 ETICKÉ PROBLÉMY NA MEZOÚROVNI	86
4.2.2 SOCIÁLNA (SPOLOČENSKÁ) ZODPOVEDNOSŤ PODNIKOV (SZP)	87

4.2.3	UPOTREBITEĽNOSŤ SZP V SOCIÁLNEJ OBLASTI PODNIKU.....	88
4.2.4	ETICKÉ ASPEKTY PODNIKOVEJ KULTÚRY.....	90
4.2.4.1	VYMEDZENIE PODNIKATEĽSKEJ KULTÚRY.....	91
4.2.4.2	ÚROVNE, PRVKY A TYPOLOGIA PODNIKOVEJ KULTÚRY	92
4.2.4.3	FORMOVANIE PODNIKATEĽSKEJ KULTÚRY A AKTÉRI ZMENY.....	96
4.2.5	PODNIKOVÁ KULTÚRA – SOCIÁLNY A ETICKÝ AUDIT	99
4.3	MIKROÚROVEŇ PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	102
4.3.1	ETICKÉ PROBLÉMY NA MIKROÚROVNI.....	103
4.4	GLOBÁLNA ÚROVEŇ PODNIKATEĽSKEJ ETIKY.....	104
4.4.1	ETICKÉ PROBLÉMY NA GLOBÁLNEJ ÚROVNI.....	105
4.5	RIEŠENIA PODNIKATEĽSKEJ ETIKY NA JEDNOTLIVÝCH ÚROVNIACH	107
4.6	ZHRNUTIE	109
5.	SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ V ÉRE GLOBALIZÁCIE.....	111
5.1	GLOBALIZÁCIA – JEDNA Z NAJDÔLEŽITEJŠÍCH PRÍČIN VZRASTU VÝZNAMU SPOLOČENSKEJ ZODPOVEDNOSTI V PODNIKANÍ	111
5.2	SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ PODNIKANIA (SZP)	115
5.2.1	VÝVOJ NÁZOROV NA SPOLOČENSKÚ ZODPOVEDNOSŤ PODNIKANIA A VYMEDZENIE KONCEPCIE SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ PODNIKANIA	116
5.3	HLAVNÉ PILIERE SPOLOČENSKEJ ZODPOVEDNOSTI PODNIKANIA.....	121
5.4	SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ PODNIKANIA A TRVALO UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ.....	123
5.5	VÝHODY SPOLOČENSKY ZODPOVEDNÉHO PODNIKANIA	124
5.6	ZHRNUTIE	125
6.	OBLASTI PODNIKATEĽSKEJ ETIKY	126
6.1	MANAŽÉRSKA ETIKA	126
6.1.1	MANAŽÉRKA ETIKA AKO PROFESIJNÁ ETIKA	127
6.1.2	PREDMET, ÚLOHY, CIEĽ.....	128
6.1.3	ETICKÉ RIADENIE MANAŽÉRA.....	130
6.1.4	MOC A MANAŽÉR	134
6.1.5	ETICKÝ PROFIL MANAŽÉRA A ETICKÉ ASPEKTY MANAŽÉRSKÝCH ROLÍ.....	137
6.2	MARKETINGOVÁ ETIKA	140
6.3	ENVIRONMENTÁLNA ETIKA.....	145
6.3.1	CIEĽ, PREDMET, DRUHY ENVIRONMENTÁLNEJ ETIKY	145
6.3.2	ENVIRONMENTÁLNA ETIKA VO VÝROBE A SPOTREBE.....	147
6.4	ZHRNUTIE	148
7.	SLOVNÍK.....	150
8.	LITERATÚRA	154

ÚVOD

Z pohľadu etiky možno hodnotiť všetky ľudské činnosti, a tak aj aktivity človeka v ekonomike a v podnikaní. Pritom tak ako kedysi, ani dnes sa automaticky neuvažuje o spojení ekonómie s etikou, čo modernú ekonómiu značne ochudobňuje. Najmä v minulosti sa medzi ekonómami o etike jednoducho nehovorilo. „Etika bola považovaná za akúsi luxusnú čerešničku na torte ziskovosti a bohatstva“ (Sedláček, 2009, s. 153).

V súčasnom období sa stretávame s rôznymi názormi na uplatnenie etiky v ekonomike, ktoré môžeme rozdeliť do dvoch skupín. Podľa jedných sa doposiaľ morálna regulácia v podnikaní nepokladá za účinný nástroj konkurencieschopnej stratégie a druhí sú presvedčení, že v súčasnosti sa miera etickosti správania sa podnikateľského subjektu stáva veľkou komparatívnou výhodou. Uvádza sa, že „Prax vyspelých trhových ekonomík dokazuje, že „morálny prístup“ sa z dlhodobého hľadiska vypláca“ (Seknička, 1997, s. 85).

Podnikateľská etika je aplikovanou etikou, ktorá sa za posledné roky stala diskutovanou témou, ale tiež prepracovanou a inštitucionalizovanou disciplínou, a v súčasnosti poskytuje konkrétne praktické návrhy na implementáciu etiky do podnikateľskej praxe. Ako sa totiž ukázalo, napriek tomu, že ide o menej donucovací regulátor správania ako právo, verejná mienka citlivo reaguje na nerešpektovanie mravných noriem v podnikateľskej sfére, a taktiež v nej upozorňuje na nemorálne praktiky. Okrem toho, že podnikateľská etika vysvetľuje podnikanie ako aktivitu s morálnymi nárokmi, umožňuje predchádzať aj vzniku viacerých morálnych problémov v podnikaní. A ako potvrdzujú aj názory niektorých ekonomických aktérov, v súčasnosti sa stáva aj jedným z účinných nástrojov konkurencieschopnej stratégie. Aj keď rešpektovanie morálnych noriem v podnikaní niekedy môže pre podnikateľské subjekty znamenať určité zníženie zisku, na druhej strane sa môže stať ich konkurenčnou výhodou. Nazdáme sa, že zvlášť v súčasnom globalizujúcom sa svete môže rešpektovanie noriem podnikateľskej etiky podnikateľským subjektom napomáhať budovať dôveryhodnú pozíciu na domácom, európskom či svetovom trhu. Aj to je jeden z dôvodov, prečo sa v súčasnosti podnikateľská etika zaraďuje do študijných programov na ekonomických fakultách a univerzitách.

Predkladaná vysokoškolská učebnica *Podnikateľská etika* predstavuje študijný zdroj smerujúci k systemizácii poznatkov potrebných pre profesionalizáciu podnikateľskej práce ako povolania. Autorkami sú Eva Svitačová (Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU v Nitre) a Daniela Hrehová (TU Košice), ktoré na svojich univerzitách pôsobia na Katedre spoločenských vied a venujú sa súčasným problémom etiky a podnikateľskej etiky v spoločenských a ekonomických premenách. Učebnica je určená hlavne študentom ekonomických fakúlt, ale aj ekonómom v praxi, ktorí sa rozhodli rozšíriť vedomosti v tejto oblasti. Zachytáva hlavné problémy podnikateľskej etiky a v niektorých ohľadoch aj dopĺňa a rozvíja staršie texty niektorých autorov, ktorí sa v danej oblasti angažovali najmä na Slovensku, ale aj vo svete. Obsah učebnice je štruktúrovaný do

šiestich kapitol: Etika, etické kategórie, rozdelenie etiky, Východiská podnikateľskej etiky, Výzvy pre podnikateľskú etiku a jej vznik, Úrovne skúmania podnikateľskej etiky, Spoločenská zodpovednosť podnikania v ére globalizácie, Oblasť podnikateľskej etiky. Interpretáciou jednotlivých tém a problémov sa v nich autorky snažia upozorňovať študentov ako aj ekonómov, podnikateľov a ďalšie subjekty, na morálny rozmer ekonomiky a podnikania. Vysokoškolská učebnica tak predstavuje východiskový text, ktorý bude na seminároch využívaný na komunikačných cvičeniach a pri riešení prípadových štúdií, s cieľom napomáhať uvedomovať si význam morálnej regulácie ekonomických činností a podnikania, ale aj niektoré výhody súvisiace s uplatňovaním etiky v podnikaní. Následne sa predpokladá, že získané poznatky z podnikateľskej etiky budú v praxi napomáhať ekonomickým aktérom k tomu, aby sa dokázali úspešne presadzovať na súčasnom trhu, zodpovedne zvažovali podnikateľské ciele a postupy a čestne pristupovali k všetkým zainteresovaným v podnikaní, i k samotnej prírode.

Osvojenie poznatkov z podnikateľskej etiky síce neprináša automaticky úspech v podnikaní, ale najmä v súčasnej ére globalizácie prispieva k znižovaniu či odstraňovaniu viacerých negatívnych aspektov, ktoré sprevádzajú podnikanie. Možno totiž súhlasiť s tým, že: „Ľudstvo sa dostalo na takú úroveň rozvoja, na ktorej vznikla akútna potreba vedeckej analýzy a syntézy etických prvkov v najdôležitejšej sfére z hľadiska prežitia ľudstva ako celku, vo sfére ekonomiky“ (Remišová, 1999, s. 28).

Vysokoškolská učebnica Podnikateľská etika neobsiahla všetky problémy, ktoré sa v súčasnosti objavujú v podnikateľskom prostredí. Aj keď v nej autorky venujú pozornosť aktuálnym morálnym problémom v novom globálnom podnikateľskom prostredí, niet pochyb o tom, že okrem problémov, ktorým sa venujú v jednotlivých kapitolách, by si zasluhovali pozornosť aj niektoré ďalšie. Napriek tomu veríme, že štúdium textov zaradených do tejto učebnice najmä študentom, ale aj niektorým podnikateľom a ďalším ekonomickým aktérom, umožní získať také znalosti, aby sa dokázali vo svojej praxi presadzovať nielen ako dobrí podnikatelia či odborníci v oblasti ekonomiky, ale aj ako morálne subjekty.

Eva Svitačová, Daniela Hrehová